

Oog hebben voor kinderen bij scheiding? Nog niet voor vandaag?

Ankie Vandekerckhove

Kinderrechtencommissaris

De allereerste klacht die in 1999 bij het Kinderrechtencommissariaat binnenliep, was er één over problemen bij de uitvoering van een verblijfsregeling van de kinderen na een scheiding. Sindsdien vormen klachten over scheiding elk jaar een substantieel percentage van alle meldingen¹. Gebaseerd op dit klachtenbeeld, op de principes van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en op onderzoek formuleerde het Kinderrechtencommissariaat verschillende aanbevelingen om de wetgeving en het beleid inzake scheiding te verbeteren vanuit het perspectief van de kinderen. De kinderen zijn juridisch niet of nauwelijks betrokken partij en blijven steeds zitten in de hoek waar de klappen vallen. We kunnen helaas niet stellen dat er na 9 jaar veel verbetering is. De aanbevelingen van het Kinderrechtencommissariaat worden niet of nauwelijks opgevolgd en de wijzigingen in de wetgeving zijn meer ten voordele van de (strijdende) ouders dan van hun kinderen. Dit is een pijnlijke vaststelling wanneer we weten dat voor zo'n 1 op 4 minderjarigen in Vlaanderen de scheiding van hun ouders een realiteit is waarmee ze (moeten) leven.

I. HUWELIJK, SCHEIDING EN GEZINEN IN BEWEGING

In de voorbije twee jaar hebben we heel wat beweging gezien op het vlak van echtscheidingswetgeving. De wetgeving inzake co-ouderschap² werd gewijzigd en ook de schuldloze echtscheiding³ werd (eindelijk) ingevoerd. Daarnaast keurde de federale wetgever de wet inzake de bemiddeling⁴ goed en investeerde de Vlaamse overheid in het hulpaanbod bij de neutrale bezoekeruimtes⁵. En de Vlaamse minister van Welzijn kondigde onlangs nog een "scheidingswijzer" aan⁶.

Voor een meer technische bespreking van de nieuwe Echtscheidingswet verwijzen we naar het artikel van S. Brouwers in dit nummer. In deze bijdrage wil het Kinderrechtencommissariaat graag een algemene reflectie geven over de nieuwe wetgeving en de gemiste kansen voor een betere positie voor de betrokken minderjarigen⁷. Bij zowel de nieuwe regelgeving over het (verblijfs)co-ouderschap als bij de nieuwe Echtscheidingswet staan vooral de belangen van de (strijdende) ouders centraal en slechts in veel mindere mate die van

de kinderen. Ook in deze materie moeten we vaststellen dat de principes van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind nog niet de eerste drijfveer van de regelgever zijn.

We denken hierbij vooral aan artikel 3 (belang van het kind), artikel 9 (recht van het kind op blijvend contact met beide ouders en het recht van alle betrokkenen om een inbreng te kunnen doen in de regeling na de scheiding) en artikel 12 (spreekrecht van kinderen in alle procedures die hen aanbelangen).

II. RODE DRAAD IN DE BELEIDSADVIEZEN VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

§ 1. BEHEERSEN EN ONTLADEN VAN HET OUDERLIJK CONFLICT

Het Kinderrechtencommissariaat werd door de federale wetgever steeds uitgenodigd om advies te geven over de geplande wetswijzigingen. Steeds opnieuw herhaalden we daarbij dat in regelingen van familiale con-

1. Zie hiervoor alle jaarverslagen van het Kinderrechtencommissariaat onder het hoofdstuk Ombudswerk (te downloaden op www.kinderrechten.be, onder documenten/jaarverslagen).
2. Wet 18 juli 2006 tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind (B.S. 4 september 2006). KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, advies 2004-05/5 over verblijfsco-ouderschap (www.kinderrechten.be onder documenten/beleidsadviezen/gezin) én zie ook: "Verplicht verblijfsco-ouderschap is geen mirakeloplossing", in *TJK* 2005/2, 104-105.
3. De nieuwe wet betreffende de hervorming van de echtscheiding werd op 13 april 2007 door de Kamer van Volksvertegenwoordigers goedgekeurd. Zie ook KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, advies 2005-06/7 over de scheidingswetgeving met oog voor de rechten van minderjarigen (www.kinderrechten.be onder documenten/beleidsadviezen/gezin). Ook verschenen in *TJK* 2006/4, 335-342.
4. Wet 21 februari 2005 op de bemiddeling (B.S. 21 maart 2005).
5. Dit gebeurde o.m. naar aanleiding van een pleidooi vanuit het Kinderrechtencommissariaat. Zie ook KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, advies 2004-05/04 over de bezoekeruimten (zie www.kinderrechten.be onder documenten/beleidsadviezen/gezin).
6. Hierbij zou men werken aan een toegankelijke informatiebron rond diverse aspecten van scheiding. Hoe en wanneer dit concreet zal worden aangeboden, is nog onduidelijk.
7. Meer gedetailleerde besprekingen hiervan staan te lezen in de adviezen terzake, vermeld in voetnoot 1 en 2 en in het beleidsdossier van het Kinderrechtencommissariaat "Kinderen en scheiding", december 2005 (te downloaden op www.kinderrechten.be, onder Ouder dan 18/actie rechten thuis) én zie ook *TJK* 2006/4, 335-342.

flicten de wet vooral de conflictvermindering of -beheersing voor ogen moet houden. Dit is immers zeer duidelijk in het belang van de kinderen én zelfs ook in het belang van de ouders.

Bij de discussie inzake het (verblijfs)co-ouderschap⁸ vertaalde dit zich in een doorgedreven pleidooi voor het ondersteunen en stimuleren van ouders om zelf een regeling uit te werken, al of niet via bemiddeling. We weten dat een opgedrongen regeling tot meer risico's leidt op blijvende onvrede, gevoel van controleverlies, onnodige tegenstelling tussen "winnaars" en "verliezers" en het niet-naleven van de regeling met alle risico's van dien op stof voor blijvende conflicten. We maakten ook duidelijk dat dé perfecte regeling niet bestaat. Men moet aan gezinnen de ruimte bieden om een regeling uit te werken waar eenieder zich op termijn goed bij kan voelen. Een perfect gelijke verdeling van verblijf waarbij kinderen evenveel tijd bij elk van hun ouders doorbrengen, is dus geen mirakelregeling voor alle gezinnen.

Vanuit het belang van het kind stelden we ons vooral negatief op tegenover de dwangmogelijkheden die werden (her)ingevoerd voor die gevallen waar de verblijfsregeling niet gevolgd wordt door één van de ouders.

We moeten toegeven dat het bestaande juridische instrumentarium (strafrechtelijke vervolging, deurwaardersoptreden, dwangsom) voor een gedwongen uitvoering allesbehalve adequaat is gebleken. Tegelijk moeten we zeker ook durven erkennen dat het recht niet alles kan regelen, zeker niet als het om een zeer complexe problematiek gaat. Relationale problemen laten zich niet zo makkelijk aan vaste regels binden. Het recht, en zeker het strafrecht, kan in dergelijke gevallen de ouderlijke conflicten niet oplossen of de belangen van de kinderen ten volle behartigen. Als het strafrecht tussenkomt om een recht af te dwingen, blijft de relationele problematiek onaangeroerd. Sterker nog, een strafrechtelijke tussenkomst verhevigt vaak het relationele conflictgehalte. Daarbij is het doorgaans het kind dat midden in het ouderlijk conflict gekneld raakt.

Op het veld hadden ook rechters en deurwaarders⁹ reeds ingezien dat een *manu militari* uitvoeren van een omgangsregeling een nadelige invloed heeft op het welbevinden van kinderen. Cassatierechtspraak¹⁰ liet dan ook toe dat een rechter kon stellen dat het recht op

contact niet *manu militari* kon worden afgedwongen. De nieuwe wet is in deze zin dus een stap achteruit.

Vanuit kindperspectief is de gedwongen uitvoering erg problematisch, al was het maar omdat het kind strikt genomen zelf hier geen "schuldenaar" in de "verbintenis" is, maar het object ervan. Ook elke vorm van fysieke dwang op een kind is ontoelaatbaar. Verbintenissen afdwingen door fysieke dwang betekent een inbreuk op de fysieke integriteit¹¹.

Nog delicaat, in het licht van het belang van het kind, is de vraag of een kind gedwongen kan worden als het kind zelf zich verzet. Ons inziens is een veto van het kind wel degelijk mogelijk¹² als vaststaat dat het zijn of haar eigen wil is.

Taelman¹³ verwijst in dit verband zowel naar een schrijven van de procureur-generaal te Gent (reeds in 1987!) "... Uitvoering tegen een kind is niet enkel wettelijk, doch psychologisch en kind-emanipulatorisch te vermijden", als naar De Leval omtrent het vermijden van elke vorm van geweld als onverenigbaar met het belang van het kind.

Het Kinderrechtencommissariaat heeft het volste begrip voor ouders die door toedoen van de ex-partner elk contact met hun kinderen (dreigen te) verliezen. Dwang als antwoord zal volgens ons echter geen echte oplossingen bieden.

Ook bij de hervorming van de echtscheiding stond conflictbeheersing centraal in het advies van het Kinderrechtencommissariaat. Het uitschakelen van de zoektocht naar de "schuldige" partner is een positief element omdat dit inderdaad het conflictgehalte kan temperen. Opnieuw wordt hier echter vooral ingespeeld op de behoeften van volwassenen. Volwassenen willen snel en goedkoop scheiden, ex-partners willen niet al te lang aan hun alimentatieverplichtingen blijven voldoen en men wil uit het huwelijk kunnen stappen, ook al ziet de partner dat (nog) niet zitten en ook al zijn er geen aanwijsbare gronden van fout of schuld.

We vrezen echter dat de nieuwe procedure van de "Echtscheiding op grond van Onherstelbare Ontwrichting" (EOO) opnieuw voor oplaaiende conflicten kan zorgen. Deze procedure is eenvoudiger en sneller dan de "Echtscheiding met Onderlinge Toestemming" (EOT) omdat de ex-partners daarbij niet alles vooraf moeten regelen: enkel de scheiding wordt uitgespro-

8. Het (gezags)co-ouderschap was al meer dan 10 jaar het principe in ons burgerlijk recht. De ruimte om ook daar gelijkmatig gedeelde huisvesting onder te brengen, bestond dus al langer. De meerwaarde van de nieuwe wet is ons alvast steeds ontgaan.

9. Richtlijn van de Vaste Raad van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders van 21 maart 1996. P. SENAËVE, *Co-ouderschap en omgangsrecht*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 1995, 214-216 en verwijzingen aldaar. P. Taelman, "Reële executie", in E. DIRIX en P. Taelman, *Beslag en executierecht. Naar een collectief beslagrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 258-266 en verwijzingen aldaar.

10. Cass. 11 maart 1994, *A.J.T.* 1994-95, 4 met noot R. UYTENDAELE; *R.W.* 1994-95, 671. Gent 18 oktober 1999, *TJK* 2001, 76. Jeugdrb. Gent 23 februari 2000 en Jeugdrb. Gent 25 februari 2000, *TJK* 2001, 77.

11. Hoogst eigenaardig is bijvoorbeeld ook dat men (terecht) dergelijke dwang nooit zou tolereren ten aanzien van een ouder die zijn of haar omgansplicht niet nakomt; voor de kinderen zelf is dat echter aanvaardbaar.

12. Sommigen schijnen te betwijfelen dat kinderen dit soms echt zelf wel willen, dat zij ervoor kiezen om, zij het tijdelijk, geen contact te hebben met één van de ouders. Dit hoeft dan geenszins als een "PAS"-syndroom gediagnosticeerd te worden; voor dit syndroom dat in deze context vaak aangehaald wordt, ontbreekt vooralsnog elke wetenschappelijke grond.

13. P. Taelman, *o.c.*, 261-262.

ken, ook al is het mogelijk dat de afspraken over de kinderen, het huis en de boedelverdeling nog moeten volgen. Hoewel de EOT-procedure niet gewijzigd of overboord gegooid werd, zal men in de praktijk mogelijks veel sneller voor de EOO gaan kiezen. We vermoeden dat men minder bereid zal zijn om nog over een EOT te onderhandelen (nu nog goed voor 80% van de scheidingen in Vlaanderen) als men de scheiding veel sneller, maar ook minder volledig, via een EOO kan regelen. Nu men in een EOO geen globaal (en meer doorzacht?) akkoord meer dient voor te leggen aan de rechter, zijn problemen met betrekking tot de hangende “loose ends” zeker niet ondenkbaar. De vraag is nog maar hoe men bijvoorbeeld sereen zal kunnen onderhandelen over het gemeenschappelijke huis als er nog geen overeenstemming is over waar de kinderen zullen wonen.

Ook hier betreuren we dat de wetgever de kans op een verdere promotie van de bemiddeling heeft laten liggen. Het Kinderrechtencommissariaat had nadrukkelijk gepleit voor een verplichte kennismaking¹⁴ met bemiddeling alvorens een scheidingsprocedure te kunnen starten¹⁵. Ervaringen in het buitenland¹⁶ leerden ons dat een dergelijke “voorrunde” bij de bemiddelaar het aantal vechtscheidingen inderdaad deed afnemen. Via een verplichte kennismaking zouden bovendien veel meer mensen dit aanbod leren kennen. Het blijft ook enigszins verwonderlijk dat eenzelfde wetgever op het ene moment een wettelijk kader uitwerkt voor bemiddeling en op een ander moment daar geen uitgebreid gebruik van wil stimuleren.

§ 2. GEHOOR GEVEN AAN DE STEM VAN HET KIND

Al jaren melden kinderen ons dezelfde knelpunten rond scheiding:

- Er is een gebrek aan informatie of ze krijgen vaak foute informatie.
- Er is een gebrek aan overleg, zowel tussen henzelf en hun ouders als tussen hun ouders onderling.
- Ze worden niet of te laat betrokken bij alles wat er zal gebeuren.
- Ze worden niet of onvoldoende ingelicht over hoe hun concrete leefsituatie er zal uitzien.
- Er hangt een negatieve sfeer tussen de ouders.
- Veiligheden, zekerheid en gekende rituelen vallen weg.
- Familiebanden vallen weg.
- Ze ervaren een gebrek aan opvang en steun.
- Er is een gebrek aan flexibiliteit van de vastgestelde regeling.

- Er is een gebrek aan initiatiefrecht om zelf iets aan de omgangsregeling te veranderen.

Kinderen willen betrokken worden bij de scheidingsregeling zonder dat ze daarom zelf keuzes moeten maken of beslissingen moeten nemen. Ze geven vaak een voorkeur voor één of andere regeling aan zonder dat ze daarmee een voorkeur voor de ene of de andere ouder bedoelen. Vaak heeft dit te maken met factoren zoals hun buurtleven, hun schoolleven, hun hobby's, hun vrienden. Dit zijn zaken die voor volwassenen misschien minder fundamenteel lijken, maar die voor het welbevinden van kinderen bepalend kunnen zijn. Dit is zeker het geval als hun thuissituatie door de scheiding al minder of weinig houvast biedt.

Kinderen leven vaak in een kortetermijnperspectief, terwijl omgangsregelingen veeleer vanuit langetermijnperspectief bepaald worden. Van zodra de regeling vastligt, staat het leven van de kinderen echter niet stil. Wat werkt als een kind vier jaar is, is daarom niet altijd meer zo gepast als het kind dertien is. Ook daar wordt volgens kinderen veel te weinig rekening mee gehouden. Ouders zijn na jarenlange “gewapende vrede” vaak niet bereid om namens hun kinderen een nieuwe regeling te vragen of daarover opnieuw te gaan onderhandelen. Dit zou voor hen opnieuw een strijd kunnen doen oplaaien of zou kunnen leiden tot ongewenste financiële gevolgen, terwijl het voor de kinderen vaak om heel andere maar voor hen essentiële zaken gaat. In het belevingsonderzoek¹⁷ gaven de bevraagde kinderen zelf volgende ideeën over het “ideale scenario”. Het scheidingsproces moet kort zijn, ouders moeten elkaar niet tegenwerken, geen ruzie maken of roepen tegen elkaar. Ze moeten een duidelijke uitleg en reden geven waarom ze uit elkaar gaan. Ze moeten ook flexibel zijn en allebei wat toegeven.

Ze geven aan dat het belangrijk is dat er duidelijk gecommuniceerd wordt en dat de uitleg ook “echt” en authentiek is, geen smoesjes of drogredenen. De kinderen hebben graag dat de hele scheiding samen met beide ouders op een rustige manier kan worden besproken en dat hun de kans en de tijd gegeven worden om ook wat te bekomen vooraleer alles praktisch geregeld moet worden.

Bij de regeling van het verblijf willen ze betrokken worden, zonder dat de keuze aan hen overgelaten wordt. Ze willen met andere woorden een beetje kunnen kiezen maar niet te veel. Hun ouders gaan bij voorkeur niet te ver van elkaar wonen en ze moeten willen aanvaarden dat de kinderen soms eens vroeger naar de andere ouder willen dan is vastgelegd in de regeling. Ze

14. Merk op dat we de kennismaking met bemiddeling verplicht wilden stellen, niet een geslaagd parcours bij de bemiddelaar. Dit kan namelijk niet opgelegd worden indien de betrokkenen dit niet zien zitten.

15. Dit zou bijvoorbeeld eenvoudig kunnen door voorlegging van een attest door een erkend bemiddelaar.

16. Een voorronde via bemiddeling wordt toegepast in bv. Noorwegen en Canada.

17. UGENT en KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT (2005), A. BUYSE en L. ACKAERT, “Kinderen en scheiding, belevingsonderzoek bij kinderen en jongeren” (te downloaden op www.kinderrechten.be, onder Ouder dan 18/actie rechten thuis). Zie ook: A. BUYSE en L. ACKAERT, “Kinderen en Scheiding: Een focusgroepen onderzoek”, *TJK* 2006/1, 32-37.

vinden het ook niet kunnen dat zij als boodschapper tussen beide ouders moeten functioneren, zeker niet als ze negatieve commentaar van de ene ouder over de andere moeten overbrengen of aanhoren.

Kinderen worden ook niet graag te snel met de nieuwe partner geconfronteerd, laat staan met zijn of haar kinderen. Hun ouders moeten ervoor zorgen dat de nieuwe partner met hen overweg kan en dat ze niet achtergesteld worden.

Kinderen willen in het hele proces geen kant kiezen of partij trekken voor de ene of de andere ouder. Ze geven zelf ook aan dat zij, als kinderen, respect moeten blijven hebben voor hun ouders.

Ten slotte verwachten kinderen dat de rechter hen ernstig neemt en echt naar hun uitleg luistert. Rechters mogen ook niet te snel oordelen of denken dat hun ouders hun iets ingefluisterd hebben.

Uit hun eigen ervaring blijkt dat ze maar al te goed beseffen dat ze in de beslissing van de scheiding op zich niets in te brengen hebben. Voor de meeste kinderen in het belevingsonderzoek was dit op zich ook niet altijd een probleem, maar het moge duidelijk zijn dat hun ideaal er één is van ouders die samenblijven. Ze geven ook aan dat het misschien wel beter was voor hun ouders om uit elkaar te gaan, maar dat zij er wel mee blijven zitten.

Zelf gaven ze geen uitgebreide analyse van hun gedachten of gevoelens over de scheiding, precies omdat ze wel beseffen dat hun inbreng er niet toe deed bij die beslissing. Op zich is dit positief aangezien kinderen het erg lastig kunnen hebben als ze met een gevoel van (mede-) verantwoordelijkheid blijven zitten.

Over de verblijfsregeling daarentegen hadden de kinderen en tieners in het onderzoek wel veel te melden. Daar hebben ze opvallend uiteenlopende ervaringen mee.

Heel wat onder hen gaven aan dat er wel degelijk rekening met hen gehouden werd in het vormgeven van de verblijfsregeling. Er was ruimte om te overleggen, opmerkingen te geven en vooral ruimte om met beide ouders een goed contact te blijven houden.

Een andere groep kinderen had echter helemaal niet het gevoel dat zij gehoord werd. Deze kinderen hadden het dan vaak ook moeilijker met de scheiding.

Dit belevingsonderzoek gaf een beeld over hoe kinderen de scheiding van hun ouders meemaakten en wat ze als ideaalscenario voorstelden. Dit waren echter kinderen en jongeren die blijkbaar al de ruimte verworven of gekregen hadden om daar vrijuit over te praten.

Via de klachten¹⁸ krijgen we echter ook een andere groep minderjarigen te horen, waaronder velen die nog nergens gehoor kregen. Daaruit merken we nog steeds hoeveel kinderen nog aan de zijlijn moeten toekijken als hun ouders uit elkaar gaan. Veel kinderen kunnen of mogen geen contact onderhouden met één van beide

ouders, hebben geen inbreng mogen doen in de verblijfsregeling of melden praktische of emotionele problemen in de uitoefening ervan. Vaak merken we in die gevallen dat de ouders er niet toe komen om hun eigen conflict en hun eigen gevoelens en belangen opzij te zetten ten voordele van hun kinderen, hoe graag ze dat misschien ook wel zouden willen.

Daarnaast worden problemen bij de uitoefening van het spreekrecht ook nog frequent gemeld: of de rechter wil hen niet horen, of ze weten niet eens dát ze spreekrecht hebben, of ze herkennen hun verhaal niet in de gerechtelijke beslissing of de motivering ervan.

Uit deze problematische situaties kunnen we heel duidelijk afleiden hoe slecht het gesteld is met de positie van de minderjarige in dergelijke procedures. Daarom pleit het Kinderrechtencommissariaat ook al jaren voor een verbetering van het spreekrecht, een erkenning van jeugdadvocaten en een eigen rechtsingang voor minderjarigen indien anderen niet voor hen willen of kunnen optreden¹⁹. Dat dit echter noodoplossingen zijn, voor die situaties waar bijvoorbeeld gesprekken of bemiddeling niet meer mogelijk blijken, beseffen we maar al te goed.

§ 3. RECHT OP BLIJVEND CONTACT MET BEIDE OUDERS

Als laatste bedenking, toch ook nog even dit: het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind stelt dat het kind zelf recht heeft op contact met beide ouders. In ons burgerlijk recht zijn het echter enkel de volwassenen die dergelijk recht hebben en kunnen afdwingen. De ouders in de eerste plaats, maar ook bijvoorbeeld grootouders of anderen die een affectieve band met het kind kunnen aantonen. Het kind zelf heeft hier weinig tot niets over te zeggen. Men heeft het blijkbaar moeilijk met het feit dat dergelijk recht, in hoofde van het kind, zou resulteren in een omgangsplicht in hoofde van een volwassene. Dit is inderdaad zo... en dan? Kinderen hebben die plicht ook en dat is blijkbaar geen probleem? Ook kinderen moeten soms tegen hun zin op bezoek bij vader of moeder, oma of ex-stiefouder. Daarvan wordt gezegd dat dat (op termijn) in hun belang is of kan zijn en dat ze daar doorgaans toch niet zelf over kunnen oordelen. Anderzijds blijven kinderen in de kou staan als zij wel contact wensen met een ouder, die echter niets meer van zich laat horen en die zelf de verblijfsregeling niet respecteert. Ook dat wordt ons gemeld. Ook met eigen (stief/half)broers of (stief/half)zussen kunnen minderjarigen in voorkomend geval geen enkele contactregeling eisen indien de ouders dat niet voor hen willen regelen. In tegenstelling tot de volwassene kan een minderjarige daar niets aan doen. Hij of zij heeft dit gewoon lijdzaam te ondergaan. Deze "evidentie" willen we graag in

18. Cf. jaarverslagen van het Kinderrechtencommissariaat.

19. In dit bestek zou ons dit te ver leiden. Zie hiervoor KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, advies 2005-06/11, over spreekrecht, zelfstandige rechtstoegang en jeugdadvocaten (www.kinderrechten.onder.Documenten/beleidsadviezen/justitie).

vraag stellen en we pleiten er dan ook voor dat het recht op persoonlijk contact ook een recht van de minderjarige zou worden, zoals dat door het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind wordt opgelegd.

III. BESLUIT

In woelige tijden van gezinsbreuken komt een realiteit naar boven die zich kenmerkt door een veelheid aan omstandigheden, meningen, gevoelens en wensen. Hoe gaat het beleid daar best mee om, wetende dat de wetgever niet steeds de oplossingen zal kunnen brengen voor intermenselijke en relationele vraagstukken?

De overheid kan de mogelijkheden bieden en de contexten ondersteunen, waarin die diversiteit gerespecteerd wordt en waarin iedereen, jong en oud(er), gehoord kan worden. Ze kan de wetgeving en het beleid zo vormgeven dat conflicten van bij de aanvang ingeperkt worden in plaats van gevoed. Voor het Kinderrechtencommissariaat is het alvast duidelijk dat dit leidt tot een steeds verder investeren in bemiddeling en in een multidisciplinaire aanpak van gezinsproblemen, veeleer dan het geloof in een louter juridische aanpak, met dwangmiddelen. De overheid is dit aan de betrokken minderjarigen verplicht. Dat ook hun ouders daar op termijn beter bij varen, is nog een bijkomend, niet onbelangrijk, argument.